

Dijana J. Tockner Glova¹
Zentrum für Translationswissenschaft
Universität Wien

PODCAST I UNUTARJEZIČNO AUDIOVIZUALNO PREVOĐENJE U TRANSLATOLOŠKI RELEVANTNOJ NASTAVI BOSANSKOG, HRVATSKOG I SRPSKOG JEZIKA

Na sveučilištima u Austriji srpski (odnosno bosanski i hrvatski) jezik nije samo predmet studija slavistike, nego se također predaje na institutima odn. centrima za translatologiju. Studenti na prijediplomskom studiju transkulturalne komunikacije (BA Transkulturelle Kommunikation) na Centru za translatologiju Sveučilišta u Beču mogu odabrati srpski jezik u kombinaciji s bosanskim i hrvatskim jezikom kao jedan od ponuđenih 12 jezičnih smjerova. Cilj ovog rada je na primjeru vježbe „Tekst i pismeno-usmena komunikacija” kao jedne od vježbi s naglaskom na učenju jezika u okviru važećega studijskog programa transkulturalne komunikacije (BA Transkulturelle Kommunikation) prikazati kako se elementi kulture, teksta i jezika integriraju u nastavi kroz tematske projektne radove „podcast” i „unutarjezično audiovizualno prevođenje”. Nastava i metodološka načela nastave također uzimaju u obzir činjenicu upisuju li studenti srpski (odnosno bosanski ili hrvatski) jezik kao materinski ili primarni jezik obrazovanja/komunikacije (A jezik) ili kao aktivan strani (nematerinski, zavičajni) jezik (B jezik).

Ključne riječi: translatologija, podcast, filmsko titlovanje, unutarjezično audiovizualno prevođenje, elementi kulture u nastavi jezika, bosanski, hrvatski i srpski jezik kao A ili B jezik (translatologija).

1. Studijski program na Centru za translatologiju Sveučilišta u Beču

Na Centru² za translatologiju Sveučilišta u Beču studenti mogu upisati prijediplomski studij transkulturalne komunikacije (*BA Transkulturelle*

¹ dijana.tockner.glova@univie.ac.at

² Prema Organizacijskom planu Sveučilišta u Beču niže organizacijske jedinice Sveučilišta su fakulteti i centri. Centar se od fakulteta razlikuje po tome što uz istraživački i obrazovni rad može preuzimati i druge posebne zadatke (OPUW 2019: 1).

Kommunikation) u trajanju od tri godine, koji studentima pruža široko znanstveno obrazovanje iz područja transkulturalne komunikacije, omogućujući im pritom stjecanje visoke razine jezične kompetencije, intralingvalne i kontrastivne tekstne kompetencije, komunikacijske i kulturne kompetencije i metastručne kompetencije poput medijske kompetencije, te daje uvid u osnovne prevodilačke vještine. Osim ključnih stručnih kompetencija, studij također posreduje niz metodičkih i praktičnih vještina za analizu i rješavanje komunikacijskih, jezičnih, tekstualnih i kulturnih pitanja u okviru transkulturalnih komunikacijskih procesa. Po završetku prijediplomskog studijskog programa transkulturalne komunikacije studenti raspolažu znanjima i vještinama koje im omogućuju daljnje obrazovanje na diplomskom studiju prevođenja s težištem na usmenom ili pismenom prevođenju ili pak za rad na poslovima za koje su potrebne visoke jezične i transkulturalne kompetencije. To može biti u industriji, gospodarstvu, turizmu, politici, medijima i sl.

Prijediplomski studij transkulturalne komunikacije organiziran je kao višejezični studij, tj. osim njemačkoga studenti upisuju jedan ili više stranih jezika. Svi studenti pohađaju predavanja i seminare iz područja transkulturalne komunikacije i translatologije na njemačkom jeziku. Na ostalim upisanim jezicima, tako i na bosanskom, hrvatskom i srpskom, dodatno pohađaju specifična predavanja i proseminare te ponajprije vježbe iz područja translatologije, transkulturalne komunikacije, analize diskursa i sl. Jezična komponenta studija eksplicitno je zastupljena u predmetima prikazanima u tablici 2.

2. Jezična komponenta u okviru prijediplomskoga (BA) studija

Jezičku se u okviru prijediplomskoga studija pristupa iz perspektive funkcionalne gramatike, a jezičnu kompetenciju shvaća se kao translatološki relevantnu jezičnu kompetenciju. Naime, translatološka literatura razlikuje translatološki relevantnu jezičnu kompetenciju od jezične kompetencije na stranom jeziku (usp. Schmidhofer 2017, 2022). Analizirajući dostupnu literaturu o translatološki relevantnoj nastavi jezika, Schmidhofer (2022: 270-271) iz literature izdvaja dvije pretpostavke o translatološki relevantnoj jezičnoj kompetenciji: prvo, ona se razlikuje od opće jezične kompetencije na stranom jeziku po tome što studente priprema za buduću uporabu jezika u kontekstu usmenog i pismenog prevođenja ili jezično posredovanje među kulturama; drugo, usvajanje jezične kompetencije na prihvatljivoj razini prethodi aktivnostima prevođenja u okviru studija. Iako se u literaturi ne osporava važnost komunikativnog pristupa učenju jezika, jasno se ukazuje na važnost jezične preciznosti i točnosti, poznavanja različitih jezičnih varijacija te kompetencije kontrastivne usporedbe elemenata stranog i materinskog jezika, što pak jača i vještinu argumentiranja odabira određenih jezičnih elemenata u prijenosu poruke s jednog jezika na drugi. Takvu

translatološki relevantnu kompetenciju na stranom jeziku Schmidhofer (2017) pokušava modelirati kako slijedi:

Pojedinačne kompetencije	Ova kompetencija uključuje:
a) sustavna kompetencija na stranom jeziku:	Poznavanje i ispravna primjena jezičnih struktura (gramatika, leksika, frazeologija, fonologija, pravopis, kohezijski mehanizmi) za oblikovanje ispravnih jezičnih iskaza i sposobnost njihova suprotstavljanja materinskom jeziku ili jeziku obrazovanja.
b) komunikacijska kompetencija:	Prikladno postupanje u različitim jezičnim situacijama. To uključuje sposobnost prepoznavanja (receptivna tekstna kompetencija) i ispravne primjene (produktivna tekstna kompetencija) izvanjezičnih (pošiljatelj i primatelj, govorne namjere, mjesto, vrijeme, medij, tema, kulturni kontekst) i lingvističkih (dijatopskih, dijastratičnih i dijafaznih) varijanata i tekstnih vrsta kao i sposobnost njihova suprotstavljanja onima na materinskom jeziku.
c) metajezična kompetencija:	Poznavanje i pravilna uporaba terminoloških instrumenata za opisivanje jezičnih pojava kao i sposobnost usporedbe različitih jezičnih varijanata i ocjene njihove primjerenosti danom kontekstu.
d) istraživačka kompetencija:	Učinkovita uporaba izvora za razjašnjavanje jezičnih nedoumica (gramatike, rječnici, autentični tekstovi na ciljnom jeziku, jezični forumi itd.)
e) izvanjezična kompetencija:	Široko općekulturno znanje, a po potrebi i tehnička i specijalistička znanja.
f) <i>monitoring</i> :	Ova metakompetencija osigurava planiranje, kontrolu, promatranje i evaluaciju, tj. metakognitivnu kontrolu vlastitog procesa učenja. To studentu omogućuje da ciljano prepozna i nadoknadi slabosti i nedostatke. Također omogućuje samostalno učenje jezika, na vlastitu odgovornost, na način koji je prilagođen vlastitim i obrazovnim ciljevima, kao i individualnim okolnostima studenta.

Tablica 1. Model translatološki relevantne jezične kompetencije

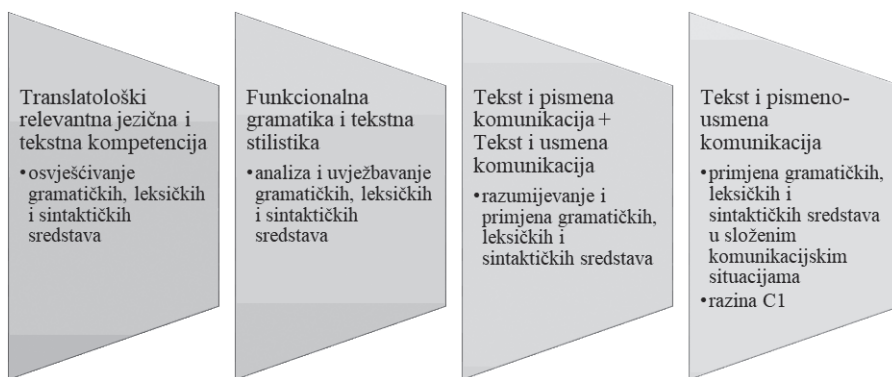
Jezična komponenta u okviru prijediplomskog studija transkulturalne komunikacije eksplicitno je zastupljena u predmetima prikazanim u tablici 2. U prvom stupcu sadržana je preporuka u kojem bi semestru trebalo odslušati dotičnu vježbu, a stupci A i B jezik sadrže informaciju o tome je li dotična vježba namijenjena svim studentima (križić u oba stupca) ili samo studentima koji su bosanski, hrvatski i srpski upisali kao B jezik. Pritom je A jezik prema studijskom planu i programu definiran kao prvi jezik odnosno jezik obrazovanja. Pod prvim se jezikom podrazumijeva onaj jezik koji je student usvojio kao prvi tijekom djetinjstva u prirodnom jezičnom okruženju. Jezik obrazovanja onaj je jezik na kojem je student pohađao programe školskog obrazovanja. B jezik onaj je jezik koji je student učio kao strani jezik, a u slučaju skupine jezika bosanski, hrvatski i srpski, to je često zavičajni jezik studenata koji su usvajali izvan sustava formalnog obrazovanja. U okviru studija B jezici su aktivni strani jezici, tj. cilj je da studenti usvoje ne samo receptivne nego također produktivne jezične kompetencije.

Iz tablice 2. vidi se da su vježbe u okviru jezične komponente primarno namijenjene studentima koji su dotični jezik upisali kao prvi ili drugi strani tj. Bx ili By jezik. Samo je uvodno predavanje „Translatološki relevantna jezična i tekstna kompetencija” namijenjeno svim studentima, neovisno o tome jesu li oni izvorni ili nasljedni govornici bosanskog, hrvatskog ili srpskog jezika, ili su jedan od tih jezika učili kao strani jezik.

Semestar	Naziv predmeta (predavanje/vježba)	A jezik	Bx jezik	By jezik
1.	predavanje Translatološki relevantna jezična i tekstna kompetencija (<i>VO Translationsrelevante Sprach- und Textkompetenz</i>)	X	X	X
2.	vježba Funkcionalna gramatika i tekstna stilistika (<i>UE Funktionale Grammatik und Textstilistik</i>)		X	X
	vježba Tekst i pismena komunikacija (<i>UE Text und Kommunikation schriftlich</i>)		X	X
3.	vježba Tekst i usmena komunikacija (<i>UE Text und Kommunikation mündlich</i>)		X	X
	vježba Tekst i pismeno-usmena komunikacija (<i>UE Text und Kommunikation schriftlich und mündlich</i>)		X	X

Tablica 2. Prikaz predmeta u okviru jezične komponente na prijediplomskom studiju

Studijski plan i program te interne smjernice predviđaju progresivan razvoj jezične kompetencije, ne stavljajući naglasak na klasično učenje (stranog) jezika nego na funkcionalni pristup jeziku u njegovu pojavnom obliku, pri čemu je za skupinu jezika bosanski, hrvatski i srpski dodatno odabran kontrastivni prikaz odabranih translatološki relevantnih tema iz pravopisa i gramatika tih triju službenih jezika te kontrastivni prikaz u odnosu na njemački jezik.

Slika 1. Progresivni razvoj jezične kompetencije

Vježba „Funkcionalna gramatika i tekstna stilistika” kao nastavak i nadopuna predavanju „Translatološki relevantna jezična i tekstna kompetencija” stavlja naglasak na analizu i uvježbavanje gramatičkih, leksičkih i sintaktičkih sredstava na primjerima tekstova, dok vježbe iz modula „Tekst i komunikacija” stavljaju naglasak na receptivnu i produktivnu jezičnu kompetenciju tj. analizu, razumijevanje i primjenu jezika u tekstu odnosno u složenim, multimodalnim komunikacijskim situacijama.

3. Vježba „Tekst i pismeno-usmena komunikacija”

Vježba „Tekst i pismeno-usmena komunikacija (bosanski, hrvatski i srpski jezik)” sadržajima se nadovezuje na prethodne vježbe iz modula „Tekst i komunikacija” te ostala tematski relevantna predavanja i vježbe u okviru prijediplomskog studija. Vježba se izvodi 2 sata tjedno te nosi ukupno 4 ECTS boda. Kontrola uspjeha obuhvaća najmanje dvije provjere znanja (dva projektna rada) i aktivno sudjelovanje na nastavi (uključujući i referate) za koje studenti mogu dobiti ukupno 100 bodova tijekom semestra, pri čemu je za pozitivan završetak vježbe potreban najmanje 61 bod.

Opis ove vježbe u okviru studijskog plana i programa te internih smjernica za izvedbu vježbe i njenu ulogu u ukupnom kurikulumu sadrži sljedeće preporuke:

- složeni radni nalozi (usmeno i/ili pismeno izražavanje)

- kontekst u kojem je potrebno/poželjno unutarjezično prevođenje
- projektni radovi
- aktivna tj. produktivna kompetencija studenata
- multimodalni tekstovi.³

4. Projektni rad „podcast”

Projektni rad „podcast” simulira pripremu manuskripta i snimanje audio sadržaja dostupnoga u formatu digitalne audiodatoteke (npr. format mp3) koji nisu namijenjeni javnom objavljivanju, a za njihovo snimanje za potrebe nastave upotrebljavaju se programi za snimanje glasa dostupni na mobilnim telefonima ili osobnim računalima. Pritom se svjesno zanemaruju vještine tehničkog uređivanja audiosadržaja. *Podcast* se ponajprije promatra kao digitalni alat u funkciji razvoja jezične komunikacijske kompetencije, tj. razvoj usmenog izražavanja i prenošenja misli, osjećaja i stavova kroz govornu komunikaciju. Istovremeno, snimljeni zvučni sadržaj dostupan je i za analizu govornih kompetencija studenata. Multimodalnost se pak postiže kontekstualizacijom podcasta kroz najavu na internetskoj stranici – vidi opis radnog naloga.

U pogledu složenog radnog naloga određene elemente – poput teme i formalnih kriterija – definira lektor, dok ostale elemente studenti mogu sami definirati ovisno o vlastitim interesima i preferencijama. Prijedlog radnog naloga za *podcast* glasi:

Odaberite umjetničko djelo (slika ili skulptura) likovnog umjetnika iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske ili Srbije o kojem želite govoriti u epizodi podcasta na temu „Lik žene u umjetnosti na prijelazu stoljeća”. Odabrano umjetničko djelo i umjetnik glavna su tema Vaše epizode podcasta.

Razmislite o sljedećem i definirajte to: Tko ste Vi kao „pošiljatelj” poruke? Tko je Vaša ciljna publika? Koju funkciju ima Vaš podcast?

³ Multimodalne tekstove O’Halloran i Smith (2012: 2, citirano prema Buljubašić 2015) primjerice definiraju kao tekstove „u kojima se odvija interakcija i integracija dvaju ili više semiotičkih resursa – ili modusa komunikacije – kako bi se postigle komunikativne funkcije teksta. Ti semiotički resursi uključuju aspekte govora, gestikulacije, proksimike, artefakte aktivnosti crtanja, slikanja, pisanja, arhitekture, snimanja slike i zvuka, kao i afterakte proizvedene IT tehnologijom”. (U originalu na engleskom jeziku: [T]exts which contain the interaction and integration of two or more semiotic resources – or ‘modes’ of communication – in order to achieve the communicative functions of the text. Such resources include aspects of speech such as intonation and other vocal characteristics, the semiotic action of other bodily resources such as gesture (face, hand and body) and proxemics, as well as products of human technology such as carving, painting, writing, architecture, image and sound recording, and in more contemporary times, interactive computing resources (digital media hardwares and softwares).

Koji format? Optimalna duljina (min. 5, maks. 10 minuta)? Ostali relevantni jezični, strukturni ili sadržajni elementi?

Predati trebate:

a) Rok: xx.yy.zzzz.

Odabrano umjetničko djelo i osnovne definirane parametre (vidi pitanja gore) objavite na forumu platforme Moodle.

b) Rok: xx.yy.zzzz.

Prikaz planirane strukture podcasta i raspored tematskih cjelina stavite na Moodle.

c) Rok: xx.yy.zzzz.

Radnu verziju svojeg manuskripta za podcast stavite na Moodle.

d) Rok: xx.yy.zzzz.

Pročitajte manuskripte najmanje dvoje kolega i na platformi Moodle objavite svoje komentare ili prijedloge za poboljšanje teksta. Kao predložak upotrijebite formalne kriterije koje su Vaše kolege i kolegice definirali kao komunikacijski okvir svoje epizode podcasta.

e) Rok: xx.yy.zzzz.

Predajte završnu verziju projektnoga rada. Ona obuhvaća sljedeće elemente:

i. audio snimku Vaše epizode podcasta – format mp3 –ocjenjuje se.

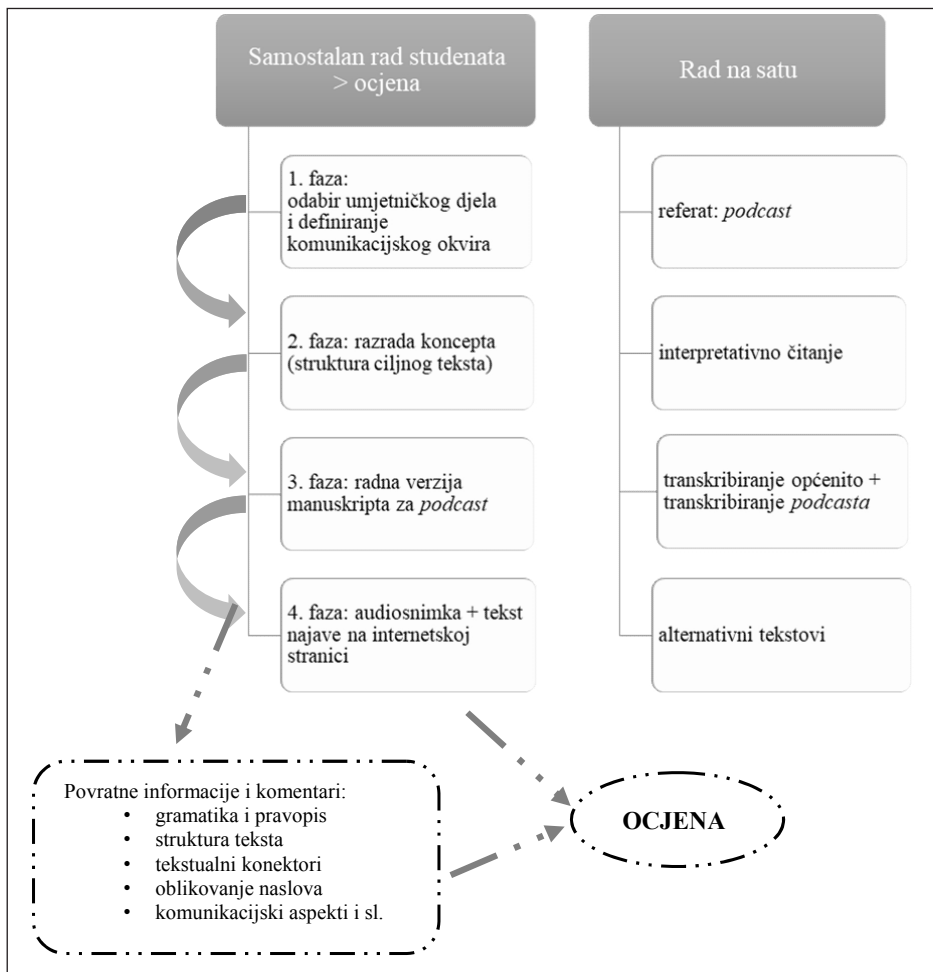
ii. tekst za zamišljenu internetsku stranicu na kojoj se najavljuje i objavljuje podcast – format: dokument u Wordu – ocjenjuje se.

Tekst za internetsku stranicu treba sadržavati:

1. jednu fotografiju i popratni alternativni tekst

2. transkript podcasta i kratak komentar o odabranoj vrsti i načinu transkribiranja te funkciji transkripta na Vašoj internetskoj stranici.

Priprema i realizacija projektnog rada „podcast” podijeljena je na samostalni rad studenata i rad na satu. Projektni rad studenti pripremaju samostalno i za pojedine faze dobivaju povratne informacije od ostalih studenata u grupi te po potrebi i od lektora. Redovni zadatci za davanje povratne informacije pružaju mogućnost individualnog *inputa* i usmjeravanja ovisno o jezičnim kompetencijama i potrebama studenata kao grupe ili pak pojedinačno.

Slika 2. Struktura rada na podcastu

Rad na satu pruža prostor, primjerice, za:

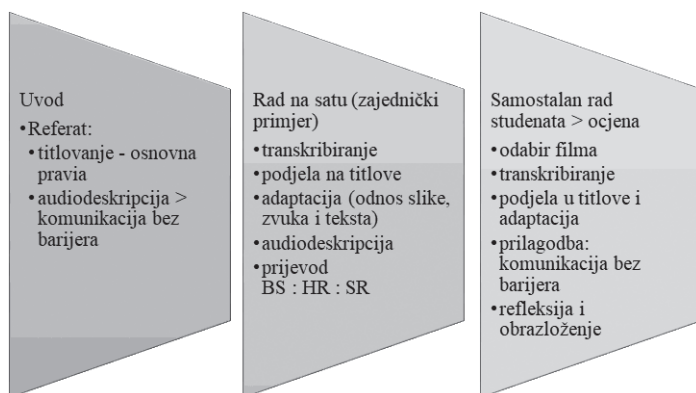
- istraživanje potrebnih informacija:
 - *podcast*: povijesni razvoj, vrste, funkcije itd.
 - transkribiranje: pravila, vrste, funkcija i svrha
 - alternativni tekstovi: pravila, svrha u kontekstu omogućavanja komunikacije bez barijera.
- analizu i uvježbavanje dodatnih kompetencija koje su potrebne za realizaciju projektnog rada, ovisno o potrebama studenata u grupi:
 - transkribiranje: receptivna (aktivno slušanje) i produktivna (precizno zapisivanje) jezična kompetencija, pravopisna pitanja, govoreni vs. pisani tekst, slobodni govor vs. uređeni pisani tekst

- interpretativno čitanje: vrednote govorenoga jezika
 - alternativni tekstovi: odabir, relevantnost i način prijenosa informacije, jezična ekonomija i kondenzacije
- te ostalih sadržaja i/ili kompetencija ovisno o jezičnim potrebama studenata u grupi koji su pak potrebni za uspješnu realizaciju projektnog rada.

5. Unutarjezično audiovizualno prevođenje

Unutarjezično audiovizualno prevođenje (usp. Macan i Primorac Aberer, 2014) – podslovljavanje (titlovanje) za osobe oštećena sluha i audiodeskripcija za slijepe i slabovidne osobe – kao projektni zadatak u okviru ove vježbe na prijediplomskom studiju nikako nema i ne može imati za cilj profesionalnu obuku studenata za audiovizualne prevoditelje niti ih može osposobiti za rad s profesionalnim programima za podslovljavanje. Sve su to ciljevi diplomskoga studija na Centru za translatalogiju u Beču. Međutim, unutarjezično audiovizualno prevođenje u okviru modula Tekst i komunikacija može poslužiti unapređenju jezične kompetencije studenata s naglaskom na:

- multimodalnoj komunikaciji i prijenosu informacije putem jezičnih (dijaloga i monologa) i nejezičnih znakova (glazbe u pozadini, gesta i neverbalne komunikacije)
- preradi teksta u svrhu njegovoga približavanja i prilagodbe određenoj ciljnoj skupini
- prenošenju govorenoga teksta u pisani (pa samim time i odnos dijalekata i sociolekata prema standardnom jeziku)
- prilagodbu teksta prostornom ograničenju u smislu broja znakovnih mjesta u podslovu (titlu) i vremenu njegova prikazivanja na ekranu (pa samim time i kompetenciju odabira informacija te kraćenja i parafraziranja teksta odnosno jezičnog kondenziranja).

Slika 3. - Struktura rada na unutarjezičnom audiovizualnom prevođenju

Priprema i realizacija projektnog rada „unutarjezično audiovizualno prevođenje” osmišljena je tako da se faze rada na satu i samostalnog rada na projektu ne odvijaju paralelno nego jedna nakon druge, tj. rad na satu je priprema za samostalni rad na projektu. Tako se na satu u obliku studentskog referata daje uvod u osnovna pravila podslovljavanja (titlovanja) i audiovizualne deskripcije na govornom području bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika te na njemačkom govornom području. Na satu se jedan isječak filma (cca 5 minuta) zajedno transkribira, dijeli se na cjeline u skladu s pravilima za duljinu prikazivanja podslova (titla) na ekranu te se tako dobivene cjeline adaptiraju tj. prilagođavaju u odnosu na prostorno ograničenje. U drugom koraku titlove se adaptira za potrebe osoba s oštećenjem sluha te se – ovisno o interesima grupe – isti isječak filma također audiovizualno opisuje. Naglasak, kao što je prethodno opisano, nije na savršeno tehnički obrađenim podslovima (titlovima), nego na razumijevanju i usvajanju potrebnih jezičnih vještina poput parafraziranja, prepoznavanja ključne poruke, rečeničnih kondenzacija i sl. Isto tako, ovaj projektni rad otvara mogućnost adaptiranja podslova (titlova) s bosanskog ili hrvatskog ili srpskog na neki drugi od tih jezika.

5. Zaključak

Prethodno opisani projektni radovi „podcast” i „unutarjezično audiovizualno prevođenje” primjer su integriranja multimodalnih tekstnih vrsta u nastavu s ciljem jačanja translatološki relevantne jezične kompetencije studenata. Istovremeno, takvi projektni radovi predstavljaju mogućnost za uvođenje sadržaja iz kulture i drugih područja koji se ne usvajaju samo pasivno nego se usvojena znanja na primjerima aktivno primjenjuju ili samostalno izrađuju. Osim toga, ovakvi projektni radovi studentima mogu približiti buduće profesije iz područja prevođenja općenito te im time olakšati odluku o studijskom smjeru na diplomskom studiju.

Literatura

- Buljubašić, E. (2015). *O multimodalnoj stilistici*. <https://stilistika.org/buljubasic> (19. 2. 2023.)
- Curriculum für das Bachelorstudium Transkulturelle Kommunikation (2020): <https://transvienna.univie.ac.at/studium/bachelorstudium/> (19. 2. 2023.)
- O'Halloran, K. L. & Smith B. A. (2012). Multimodal Text Analysis. U: C. A. Chapelle (ur.). *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Macan, Ž. i Primorac Aberer, Z. (2014). Audiovizualno prevođenje. U: A. Stojić, M. Brala-Vukanović, M. Matešić (ur.). *Priručnik za prevoditelje*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

- Organisationsplan Universität Wien (2019): <https://www.univie.ac.at/rektorenteam/ug2002/organisation.pdf> (19. 2. 2023.)
- Schmidhofer, A. (2017). *Translationsorientierte Fremdsprachenkompetenz: Versuch einer Modellierung*. U: A. Schmidhofer, A. Wußle (ur.). *Bausteine translationsorientierter Sprachkompetenz und translatorischer Basiskompetenz*. Innsbruck: Innsbruck University Press.
- Schmidhofer, A. (2022). Translation and Interpreting-Oriented Language Learning and Teaching (TILLT): Where Do We Stand? *Sendebär* 33: 264–283.

Dijana Tockner Glova

**Podcast und intralinguale Untertitelung
im translationsrelevanten Sprachunterricht**

Zusammenfassung

Die serbische Sprache (bzw. Bosnisch und Kroatisch) wird in Österreich nicht nur an der Slawistik, sondern auch an den Instituten bzw. Zentren für Translationswissenschaft gelehrt. Die Studierenden im Bachelorstudium Transkulturelle Kommunikation am Zentrum für Translationswissenschaft der Universität Wien können Serbisch iVm mit Bosnisch und Kroatisch al seiner der insgesamt 12 angebotenen Sprachen wählen.

Am Beispiel der Lehrveranstaltung „Text und Kommunikation schriftlich und mündlich“ im geltenden Studienplan BA Transkulturelle Kommunikation (2020) wird gezeigt, wie Sprache, Kultur und Text in Form von Projektarbeiten zum Thema “Podcast” sowie “intralinguale Untertitelung und Audiodeskription” im translationsrelevanten Sprachunterricht integriert werden, um somit die translationsrelevante Sprach-, Kommunikations- und Textkompetenz in multimodalen Kommunikationssettings zu stärken.

Keywords: translationsrelevanter Sprachunterricht, Podcast, intralinguale Untertitelung, Audiodeskription, Kultur im Sprachunterricht, barrierefreie Kommunikation.